

УДК 582.632.2:630*228.81:502.4(477–924.52)

БУКОВІ ЛІСИ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА (ПОШИРЕННЯ, ЦЕНОТИЧНА СТРУКТУРА ТА МОНІТОРИНГ)

Д. Д. Сухарюк

Лянок,
заповідник,
роботи з ме-
д.
нального Уч-
ня 2005 р.) –
школа при
в-во Україн-
Ленінград
ович С. Ю.,
в, 2000.
ович С. Ю.,
іні: аналіз
002, с. 170.
л., Косты-
оомус рас-
–272 с.
зд-во Ле-
направле-
і с.

Букові ліси Карпатського біосферного заповідника (поширення, ценотична структура та моніторинг). — Д. Д. Сухарюк. — У статті наводяться результати досліджень букових лісів Карпатського біосферного заповідника. Встановлено їх ценотичну структуру, обліковано ділянки пралісів, рідкісних фітоценозів та висвітлено питання організації моніторингу.

Ключові слова: формація, субформація, асоціація, рідкісний фітоценоз, праліс, моніторинг.

Адреса: Карпатський біосферний заповідник, вул. Красне Плесо, 77, м. Рахів, 90600, Україна;

e-mail: cbr@rakhiv.ukrtel.net

Beech primeval forests of the Carpathian Biosphere Reserve: distribution, cenotic structure and monitoring. — D. D. Sukharyuk. — The paper gives results of beech primeval forests investigation in the Carpathian Biosphere Reserve. Cenotic structure of beech forest is determined, a list of virgin forests and rare phytoceonoses is provided and some problems of monitoring are highlighted herewith.

Key words: formation, sub-formation, association, primeval forest, rare phytoceonoses, monitoring.

Address: Carpathian Biosphere Reserve, 77 Krasne Pleso St., Rakhiv 90600, Ukraine; e-mail: cbr@rakhiv.ukrtel.net

Вступ

Міжнародна наукова конференція “Природні ліси в помірній зоні Європи – цінності та використання” (13–17 жовтня 2003 р., Мукачево, Україна) констатувала, що ліси з усіх типів рослинності мають найвагоміше середовище, твірне, екологічне, економічне, соціальне і біосферне значення. Впродовж останніх століть в лісах Європи відбулись істотні кількісні і якісні трансформації, які зумовили екологічну дестабілізацію в природному середовищі. Тому зараз важливим екологічним, економічним і соціальним завданням є забезпечення сталого розвитку лісового господарства (2,12,15).

Багатогранними дослідженнями лісів установлено, що екологічними моделями сталого лісівництва є праліси і природні ліси, рештки яких зберіглись в окремих європейських країнах (1,4–10). Ці ліси мають також виключно важливе значення для збереження біологічного, фітоценотичного і ландшафтного різноманіття.

Однією з найпоширеніших лісових порід в Українських Карпатах є бук лісовий (3). Ліси формаші Fageta sylvatica займають понад 35 % лісової площі карпатського регіону, а в Закарпатті відповідно 59 %. За різними літературними джерелами в Українських Карпатах збереглося від

16 до 20 тисяч букових пралісів, в основному на територіях природно-заповідного фонду (4,5).

Понад 82,2 % території Карпатського біосферного заповідника (КБЗ) займають ліси (44,1 тис. га) (8). В лісовому фонді КБЗ переважають букові насадження. Метою досліджень було вивчення ценотичної структури букових лісів, ідентифікація і картування пралісових ділянок і рідкісних фітоценозів, занесених до Зеленої книги України, організації довготривалих досліджень суцесійних процесів в бучинах.

Матеріали та методи

Об’єктами досліджень стали угруповання формаші Fageta sylvatica. Рідкісні фітоценози, що занесені до Зеленої книги України, ідентифікувались на основі даних Зеленої книги України (11) маршрутним способом на території всіх масивів КБЗ з використанням картографічних матеріалів та даних природоохоронного впорядкування території КБЗ (плани лісонасаджень, лісотаксаційні описи тощо).

Фітоценотична характеристика фітоценозів складалась на основі описів за методикою П.Д. Ярошенка (14). Назви асоціацій наводяться у відповідності зі зведенням Ю.Р. Шеляг–Сосонка та ін. (13). Описи і картування пралісів проводилось за відповідною шкалою критеріїв (7).

Таблиця 1. Розподіл території КБЗ і поширення букових лісів в розрізі землекористувачів

№ п/п	Назва підрозділу	Загальна площа, га	Площа лісів, га	В тому числі площі:	
				букових лісів, га	букових лісів, га
Постійне користування КБЗ					
1	Угольське ПНДВ	4729,0	4598,0	4506,3	3860,0
2	Широколужанське ПНДВ	5654,0	5431,9	5330,8	4690,0
3	Кузій-Свидовецьке ПНДВ	2406,0	2275,6	1891,5	1165,0
4	Кеделівське ПНДВ	4483,0	3278,9	1471,3	380,0
5	Богдан-Петроське ПНДВ	2972,0	2489,9	593,9	225,0
6	Марамороське ПНДВ	3103,0	2462,9	222,4	180,0
7	Чорногірське ПНДВ	4296,0	2947,0	338,3	70,0
8	Трибушанське ПНДВ	4078,0	3707,0	1664,1	215,0
9	Трибушанське ПНДВ	256,0	-	-	-
10	Відділення Долина наришів	31977,0	27191,2	16018,6	10875,0
Разом:					
Територія КБЗ без вилучення					
Хустське ДЛП					
1	Вільшанське лісництво	630,0	592,0	608,0	35,0
2	Драгівське лісництво	1427,0	1359,2	1268,0	-
Буштинське ДЛП					
3	Грунківське лісництво	2126,0	1859,9	1658,2	-
Виноградівське ДЛП					
4	Виноградівське лісництво	941,0	854,8	286,7	-
Ясінянське ДЛП					
5	Свидовецьке лісництво	4195,0	3713,2	407,5	-
Рахівське ДЛП					
6	Кваївське лісництво	1135,0	1104,9	860,2	260,0
7	Богданське лісництво	481,0	447,0	35,3	-
8	Говерлянське лісництво	1958,0	1795,1	5,7	2000,
9	Рахівське лісництво	408,0	355,7	293,6	-
10	Устерішське лісництво	1000,0	950,5	0	-
Великобичківське ДЛП					
11	Лужанське лісництво	299,0	293,9	116,3	-
12	Костилівське лісництво	420,0	407,2	0	-
13	Дідовецьке лісництво	2988,0	2710,6	722,9	2000,
14	КСП "Нове життя"	286,0	286,0	133,3	-
15	Землі запасу Рахівської районної ради	2892,0	185,9	184,5	45,0
16	Землі запасу Тячівської районної ради	467,0	-	-	-
Разом:		21653,0	16916,0	6580,2	515,0
Всього:		53630,0	44107,2	22598,8	11325,0

Примітка: ПНДВ – природоохоронне науково-дослідне відділення; ** ДЛП – державне лісогосподарське підприємство; *** ДЛП – державне лісомисливське підприємство; **** КГСП – колективне сільськогосподарське підприємство.

Таблиця 2. Список субформацій та асоціацій формації *Fageta sylvaticae*

№ п/п	Субформації та асоціації	№ п/п	Субформації та асоціації
I. <i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae)</i>			
1.1	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) abhyriosum (fili-feminae)</i> , St., 1977a, 1980	6.28	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-dryopteridosum (austricae)</i> , Ust.
1.2	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) abhyriosum (fili-feminae)</i> , St., Mil., Sol. 1980	6.29	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-dryopteridosum (carthusianae)</i> , Ust.
1.3	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , Ust.	6.30	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-dryopteridosum (fili-maris)</i> , Ust., Pop.
1.4	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , Tas. 1976;	6.31	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-galiosum (odorati)</i> , Ust.
1.5	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-abhyriosum (fili-feminae)</i> , Pop., Ust.	6.32	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-impatiosum (noli-tangeris)</i> , Ust.
1.6	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , Ust.	6.33	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-mercurialidosum (perennis)</i> , Ust.
1.7	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti) nudum</i> , St., Mil., Sol. 1980;	6.34	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-oxalidosum (acetosellae)</i> , Ust.
1.8	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) vaccinosum (myrtilli)</i> , St., Mil., Sol. 1980;	6.35	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-symphytosum (cordatae)</i> , Ust.
		6.36	<i>Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti) nudum</i> , St. 1977a

1.9	<i>Abieto (albae) (myrtilli)</i> , St.	3.1	Ace den
1.10	<i>Abieto (albae) (scaberrima)</i>	3.2	Ace (oo)
1.11	<i>Abieto (albae) (altissima)</i>	3.3	Ace (ax)
1.12	<i>Abieto (albae) (glauca)</i>	3.4	Ace ph
1.13	<i>Abieto (albae) (rediviva)</i>	3.5	Ace (fi)
II. <i>Abieto (albae)</i>			
2.1	<i>Abieto (dryopteridosum)</i>	3.6	Ace (f)
2.2	<i>Abieto (mercurialidosum)</i>	3.7	Ace d
2.3	<i>Abieto (oxalidosum)</i>	3.8	
2.4	<i>Abieto (perennis)</i>	3.9	
2.5	<i>Abieto (vaccinosum)</i>	3.10	
2.6	<i>Abieto (galiosum)</i>	3.11	
2.7	<i>Abieto (luna)</i>	3.12	
III. <i>Acereto (f)</i>			
		3.13	
IV. <i>Acer (sylvaticae)</i>			
		4.1	
V. <i>Carp</i>			
			Haywood

Субформанції та асоціації		Субформанції та асоціації	
№ п/п	№ п/п	№ п/п	№ п/п
1.9	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) vacciniosum (myrtilli)</i> St., 1977	6.37	<i>Fagetum (sylvaticae) salviosum (glutinosae), Vak</i>
1.10	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae), phyllitidosum (scolopendrii)</i> , Tas., 1976.	6.38	<i>Fagetum (sylvaticae) scopulosum (carniolicae), Ust.*</i>
1.11	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) festucosum (altissimae)</i> , Pop.	6.39	<i>Fagetum (sylvaticae) stellariosum (nemori)</i> , St. and ath., 1982
1.12	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)</i> , St., Mil., Sol., 1980	6.40	<i>Fagetum (sylvaticae) symphytosum (cordatae)</i> , Mil., St., 1980; St. and ath., 1980; St., and ath., 1982
1.13	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae)</i> , Ust.*	6.41	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-hederosum (helicis)</i> , Tas., 1976.*
II. Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae)			
2.1	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (flix-maris)</i> , Mil., St., 1980;	6.42	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-sesleriosum (heufleranae)</i> , St., Tas., Mil., 1982.*
2.2	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , St. and ath., 1982	6.43	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-vaccinosum (myrtilli)</i> , St., Tas., Mil., 1982.*
2.3	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) oxalidosum (acetosellae)</i> , Mil., St., 1980;	6.44	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-galiosum (odorati)*</i>
2.4	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) petasitosum (albae)</i> , St. and ath., 1982	6.45	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-mercurialidosum (perennis)*</i>
2.5	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) vacciniosum (myrtilli)</i> , St., Tas., Mil., 1982	6.46	<i>Fagetum (sylvaticae) vaccinioso (myrtilli)-polytrichosum</i> , Ust.
2.6	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , Mil., St., 1980;	6.47	<i>Fagetum (sylvaticae) vacciniosum (myrtilli)</i> , Tas., 1976
2.7	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae)</i> , Ust.*	6.48	<i>Fagetum (sylvaticae) festucosum (altissimae)</i> , Pop., Ust., Vak
III. Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae)			
3.1	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)</i> , St., Mil., Sol., 1980	6.49	<i>Fagetum (sylvaticae) festucosum (drymejae)</i> , St., Gad., Sym., 1991*
3.2	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , St., Mil., Sol., 1980	6.50	<i>Fagetum (sylvaticae) festucosum (sylvaticae)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.3	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) oxalidosum (acetosellae)</i> , Pop., Ust.	6.51	<i>Fagetum (sylvaticae) taxoso (baccatae)-mercurialidosum (perennis)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.4	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) phyllitidosum (scolopendrii)*</i>	6.52	<i>Fagetum symphytosum-dentariosum (glandulosae)</i> , Tas., 1976
3.5	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) althyriosum (flix-feminae)</i> , St., 1977	VII. Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae)	
3.6	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae)</i> St., 1977	7.1	<i>Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.7	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (flix-maris)</i> , Pop., Ust.	7.2	<i>Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.8	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , Pop., Ust.	7.3	<i>Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.9	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) nudum</i> , Ust., Pop.	VIII. Fraxineto (excelsioris)-Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae)	
3.10	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti)-dryopteridosum (flix-maris)</i> , Pop.	8.1	<i>Fraxineto (excelsioris)-Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)</i> , St., Mil., Sol., 1980
3.11	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti) nudum</i> , Ust.	IX. Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae)	
3.12	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) salviosum (glutinosae)</i> , Ust.	9.1	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (flix-maris)</i> , St. and ath., 1980
3.13	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) lunariosum (redivivae)</i> , Tas., 1976.*	9.2	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , St. and ath., 1982
IV. Acereto (pseudoplatani)-Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae)			
4.1	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fraxineto (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae) phyllitidosum (scolopendrii)*</i>	9.3	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) nudum</i> , Pop.
V. Carpineto (betuli)-Fagetum (sylvaticae)			
		9.4	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) oxalidosum (acetosellae)</i> , St. and ath., 1980
		9.5	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) petasitosum (albae)</i> , Pop., Ust.
		9.6	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti)-nudum</i> , Pop., Ust.
		9.7	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti)-athyriosum (flix-feminae)</i> , Pop., Ust.

Субформатії та асоціації		Субформатії та асоціації	
№ п/п	Субформатії та асоціації	№ п/п	Субформатії та асоціації
5.1	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae)</i> , St., Tas, Mil, 1982	9.8	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-oxalidosum (acetoselloe)</i> , Pop., Ust
5.2	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , Tas, 1976	9.9	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , St. and ath, 1980
5.3	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae) hazulosum (huzuloiditis)</i> , Tas, 1976	X.	<i>Piceeto (abietis)-Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , St. and ath, 1982
5.4	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , Tas, 1976	10.1	<i>Piceeto (abietis)-Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , St. and ath, 1982
5.5	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae) spiraeoso (mediae)-mercurialidosum (perennis)</i> , St., Tas, Mil, 1982	10.2	<i>Piceeto (abietis)-Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae) festucosum (altissimae)</i> , Pop.
VI. <i>Fagetum (sylvaticae)</i>			
6.1	<i>Fagetum (sylvaticae) alliosum (ursini)</i> , St., 1977a, б, 1980, 1991	10.3	<i>Piceeto (abietis) nudum</i> , Pop.
6.2	<i>Fagetum (sylvaticae) athyriosum (flix-feminiae)</i> , Mil., St., 1980;	XI.	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.3	<i>Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , St., Tas, Mil, 1982.	11.1	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) hazulosum (sylvaticae)</i> , St. and ath, 1980
6.4	<i>Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (villosae)</i> , Tas, 1976	11.2	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , Mil., St., 1980; St. ma in, 1980
6.5	<i>Fagetum (sylvaticae) caricosum (brizoiditis)</i> , St., Tas, Mil, 1982.	11.3	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) nudum</i> , Pop., Ust.
6.6	<i>Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae)</i> , Tac, 1976; St., Mil., Tas, 1980	11.4	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) petasitosum (albae)</i> , St. and ath, 1980
6.7	<i>Fagetum (sylvaticae) coryloso (avellanae)-calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , Ust.	11.5	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-athyriosum (flix-feminiae)</i> , Pop., Ust.
6.8	<i>Fagetum (sylvaticae) coryloso (avellanae)-caricosum (pilosae)</i> , Vak., Ust.	11.6	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti) festucosum (altissimae)</i> Pop., Ust.
6.9	<i>Fagetum (sylvaticae) dentariosum (bulbiferae)</i> , St., Tas, Mil, 1982.	11.7	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti) nudum</i> , Pop., Ust.
6.10	<i>Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)</i> , St., and ath, 1982	11.8	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae) Vacciniosum (myrtilli)</i> , St. and ath, 1980
6.11	<i>Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (austricae)</i> , Ust.	XII.	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.12	<i>Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (carthusianae)</i> , Ust.	12.1	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , St., Tas, Mil, 1982*
6.13	<i>Fagetum (sylvaticae) dryopteridosum (flix-maris)</i> , Pop., Ust.	12.2	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae)*</i>
6.14	<i>Fagetum (sylvaticae) galeobolobosum (lutei)</i> , Pop., Ust.	12.3	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae)*</i>
6.15	<i>Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , Mil., St., 1980;	12.4	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati)</i> , St., Tas, Mil, 1982*
6.16	<i>Fagetum (sylvaticae) impatientiosum (noli-tangeris)</i> , Ust.	12.5	<i>Querceto (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) hazulosum (huzuloiditis)</i> , St., Tas, Mil, 1982*
6.17	<i>Fagetum (sylvaticae) luvariosum (redivivae)</i> , Ust.*	12.6	<i>Quercetum (petraeae)-Fagetum (sylvaticae) vacciniosum (myrtilli)</i> , St., Mil., Sol., 19800
6.18	<i>Fagetum (sylvaticae) hazulosum (huzuloiditis)</i> , St., Tas, Mil, 1982	XIII.	<i>Quercetum (roboris)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.19	<i>Fagetum (sylvaticae) matricuciosum (struoptieris)</i> , Ust.	13.1	<i>Quercetum (roboris)-Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti) nudum</i> , Ust.
6.20	<i>Fagetum (sylvaticae) melicosum (uniflorae)</i> , St., Tas, Mil, 1982.	XIV.	<i>Sorbeto (aucupariae)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.21	<i>Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis)</i> , Mil., St., 1980.*	14.1	<i>Sorbeto (aucupariae)-Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (villosae)</i> , Ust.
6.22	<i>Fagetum (sylvaticae) nudum</i> , Pop., Ust.	14.2	<i>Sorbeto (aucupariae)-Fagetum (sylvaticae) vacciniosum (myrtilli)</i> , St., 1977
6.23	<i>Fagetum (sylvaticae) oxalidosum (acetosellae)</i> , St. and ath, 1982	14.3	<i>Sorbeto (aucupariae)-Fagetum (sylvaticae) calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , Pop.
6.24	<i>Fagetum (sylvaticae) petasitosum (albae)</i> , Ust.	XV.	<i>Tiliето (platyphyllae)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.25	<i>Fagetum (sylvaticae) pteridosum (aguilini)</i> , St., Mil., Col, 1980;	15.1	<i>Tiliето (platyphyllae)-Fagetum (sylvaticae) sesleriosum (heufleranae)</i> , St., Tas, 1980*
6.26	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-athyriosum (flix-feminiae)</i> , Ust.	XVI.	<i>Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae)</i>
6.27	<i>Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-calamagrostidosum (arundinaceae)</i> , Ust.	16.1	<i>Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae) phyllitidosum (scolopendrii)*</i>

Разом: субформатії - 16, асоціації - 127

Примітка: * - асоціації, що занесені до Зеленої книги України. Ліси (11)

Таблиця 3. Целютична різноманітність букових пралісів КБЗ на рівні субформаций і їх площі

№ п/п	Субформация	Площа, га
1.	<i>Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	116
2.	<i>Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae)</i>	690
3.	<i>Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae)</i>	66
4.	<i>Acereto (betuli)-Fagetum (sylvaticae)</i>	98
5.	<i>Carpinetum (betuli)-Fagetum (sylvaticae)</i>	540
6.	<i>Fagetum (sylvaticae)</i>	7997
7.	<i>Fraxinetum (excelsioris)-Fagetum (sylvaticae)</i>	64
8.	<i>Fraxinetum (excelsioris)-Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	27
9.	<i>Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	890
10.	<i>Piceeto (abietis)-Acereto (pseudoplatani)-Fagetum (sylvaticae)</i>	194
11.	<i>Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae)</i>	444
12.	<i>Quercetum (petraeae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	73
13.	<i>Quercetum (roboris)-Fagetum (sylvaticae)</i>	126
14.	<i>Sorbeto (aucupariae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	5
15.	<i>Tilieto (platyphylae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	3
16.	<i>Ulmeto (glabrae)-Fagetum (sylvaticae)</i>	12
Разом:		11345

Результати досліджень та їх обговорення

На території Карпатського біосферного заповідника площа букових лісів складає 22598,8 га (табл. 1). Вони представлені 16 субформациями і 124 асоціаціями (табл. 2). Найбільшою за площею і чисельністю асоціацій є субформация чистих бучин *Fageta sylvaticae*.

Обліковано і закартовано 19 рідкісних угруповань, які занесені до Зеленої книги України (11). Декілька угруповань характеризуються унікальним типом асоційованості.

Описано і закартовано 11345 га пралісів, які відзначаються досить високою ценотичною різноманітністю (табл. 3). Серед субформаций букових

пралісів найбільш поширенішими є *Fagetum (sylvaticae)*, *Piceeto (abietis)-Abieto (albae)-Fagetum (sylvaticae)*, *Abieto (albae)-Piceeto (abietis)-Fagetum (sylvaticae)* тощо.

З метою вивчення сукцесійних процесів в первинних і похідних букових лісах закладено понад 50 постійних пробних площ.

Висновки

Букові ліси Карпатського біосферного заповідника характеризуються значною різноманітністю. Площа букових пралісів складає понад 11 тис. га. Це один з найбільших осередків букових пралісів Європи.

1. Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. - Київ, 1997. - С. 114-132.
2. Брендіт У.-Б., Довганець Я. (Ред.). Праліси в Центрі Європи. Путівник по лісах Карпатського біосферного заповідника. - Бермундсдорф, Швейцарський федеральний інститут досліджень лісу, снігу і ландшафтів (WSL), Рахів, Карпатський біосферний заповідник (КБЗ), 2003. - 192 с.
3. Генсрук С. А. Ліси України. Львів, 2002. - 496 с.
4. Парпан В. І., Стойко С. М. Букові праліси Українських Карпат: охорона та ценотична структура // Наукові записки Інституту народознавства НАН України. - Івано-Франківськ, 1999. - Вип. 4. - с. 81-86.
5. IV симпозіум IUFRO з проблем бука // Тези доповідей, Україна, Львів, (1-8 жовтня 1995 року). - Львів, 1995. - 68 с.
6. Стойко С. М. та ін. Флора і рослинність Карпатського заповідника. - Київ, Наукова думка, 1982. С. 56-169.
7. Стойко С. М. Пралісові екосистеми України, їх багатогранне значення та охорона // Науковий збірник Лісівничої академії наук України „Наукові праці”. Львів, 2002. - Вип. 1. - с. 27-31.
8. Сухарюк Д. Д. Природні ліси і праліси Карпатського біосферного заповідника, їх значення та заходи щодо збереження. // Біорізноманіття Українських Карпат. Матеріали наукової

9. Шлях Ю. С., Комаромат Б., Сухарюк Д. Д., Вітер Р. М. Структура та мозаїчність букового пралісу Українських Карпат. // Матеріали міжнародної конференції, Рахів, 14-18 жовтня 2002 року). - Рахів, 2002, т. II, с. 553-558.
10. Чернявський М. В. Букові праліси як еталони лісів майбутнього Українських Карпат // Науковий вісник УкрДЛТУ, дослідження, охорона та збагачення біорізноманіття. Львів УкрДЛТУ, 1999. - Вип. 99. - с. 173-179.
11. Шеле-Сосонко Ю. Р. та ін. Зелена книга України. Ліси. - Київ, 2000. - 294 с.
12. Шеле-Сосонко Ю. Р. Ліси України: біорізноманітність та збереження // Укр. ботан. журн., 2001. - 58, №5. - с. 519-529.
13. Шеле-Сосонко Ю. Р., Дьох Я. П., Дубина Д. В., Костылев А. В., Попович С. Ю., Устименко П. М. Пролісові екосистеми України. - Київ, Наукова думка, 1991. - 272 с.
14. Ярошенко П. Д. Геоботаника: основные понятия, направления, методы. - М. Л. Из-во АН СССР, 1961. - 474 с.
15. Korpel S. (1995): Die Urwälder der Westkarpaten. Stuttgart - Jena, New York, Gustav Fischer. 310 s.

Отримано: 12 червня 2006 р.
 Прийнято до друку: 13 червня 2006 р.